

5. Білецький О. І. Передмова // Гете. Фауст / Пер. М. Лукаша. – К., 1955. – С. 6.
6. Куртна А. О языке Бокаччо в двух переводах «Декамерона» // Мастерство перевода. – М., 1965. – С. 204–213; Костецки И. Актуально ли барокко по сей день? // Мастерство перевода. – М., 1977. – С. 467–479; Wandruschka M. Österreichische Literatur in Übersetzungen. – Wien, 1983. – 554 S.
7. Цит. за: Мастерство перевода. – М., 1965. – С. 204.
8. Dorst T. Moliere. – Frankfurt am Main, 1972. – S. 175.
9. Прокопович С. С. Адекватный перевод или интерпретация текста? / Тетради переводчика / Прокопович С. С. – 1980. – № 17. – С.40.
10. Воеводина Т. В. О пейзажных описаниях в русской речевой традиции сравнительно с итальянской // Тетради переводчика. – 1981. – № 18. – С. 32–46.
11. Цит. за: Мастера русского стихотворного перевода. – Л., 1968. –Т. 1. – С. 69.
12. Амбрасас-Саснава К. Ю. Еще раз о разделах переводоведения / Амбрасас-Саснава К. Ю. // Тетради переводчика. – 1977. – № 14. – С. 3–11.
13. Див. про одну з таких конференцій: Иностр. лит. – 1984. – № 1.
14. Цит. за: Мастерство перевода. – М., 1968. – С. 237.
15. Див., наприклад, Львов В. Заметки крохобора // Дружба народов. – 1982. – № 6, 1984. – № 4.
16. Комиссаров В. Н. О разделах переводоведения // Тетради переводчика. – 1974. – № 11. – С. 3–10.

© Науменко А. М., 2017

УДК 811.111'38:81'255.2:821

Головнюова-Коппа О. О., Максимців М. В.

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІЛЛОКУТИВНИХ-ПЕРЛОКУТИВНИХ АКТІВ МОВЛЕННЯ У РОМАНІ «СОЛОВЕЙ» КРИСТІАН ГАННИ І ВІДТВОРЕННЯ ЇХ У ПЕРЕКЛАДІ

У статті розглянуто стилістичні й семантико-прагматичні параметри іллокуції та перлокуції. Схарактеризовано інтенційний і конвенційний аспекти мовленнєвого акту. Досліджено співвідношення іллокутивної сили та іллокутивної мети висловлення.

Ключові слова: іллокуція; перлокуція; мовленнєвий акт; інтенційність; конвенційність; іллокутивна мета; іллокутивна сила.

В статье рассмотрены стилистические и семантико-прагматические параметры иллокуции и перлокуции. Охарактеризованы ин-

тенциональнїй и конвенциональнїй аспекты речевого акта. Исследовано соотношение иллокутивной силы и иллокутивной цели высказывания.

Ключевые слова: иллокуция; перлокуция; речевой акт; интенциональность; конвенциональность; иллокутивная цель; иллокутивная сила.

The article deals with the stylistic, semantic and pragmatic parameters of illocution and perlocution. Intentional and conventional aspects of speech act are specified. The correlation between illocutionary force and illocutionary purpose is investigated.

Key words: illocution; perlocution; speech act; intentionality; conventionality; illocutionary force; illocutionary purpose.

Актуальність цієї розвідки зумовлена тим, що більшість сучасних лінгвістичних досліджень спрямовані на вивчення різних аспектів мовного спілкування, його прагмалінгвістичного аспекту, принципів спілкування у мовленні, але недостатньо уваги приділяється при цьому стилістиці актів мовлення, яка відіграє важливу роль у розумінні мети висловлювання мовця.

Співвідношення між мовою і мовленням – це співвідношення загального (мови) і часткового (мовлення). У цьому співвідношенні мова є провідним і регулюючим началом, бо мовлення індивіда витворюється під впливом мовлення колективу, бере початок від уже наявної мови і тому є вторинним явищем. У мовленні конкретно виражається мова – у формі усної розмови або в записаному тексті. Мовлення – це суб'єктивний вияв мови, який піддається дослідженню значно важче, ніж мова, що являє собою абстрактну систему своєрідних знаків. В. фон Гумбольдт писав: «У мовленні ніхто не сприймає слів у зовсім однаковому значенні; незначні відтінки значення переливаються по всьому обширу мови, як кола по воді при падінні каменя ... Людина надає мовленню особливого характеру через свою індивідуальність... Особиста творчість ...безперервно прагне внести в мову що-небудь нове ... Мова не є чимось замкненим у собі: жива хвиля б'є по ній вічним прибоєм із невичерпних джерел індивідуального мовлення».¹

Важливе значення для порозуміння між мовцями відіграють акти мовлення, які у свою чергу можуть викликати різні емотивні стани. Для художнього перекладу важливою є передача стилістично забарвленої комунікативної ситуації.

Дж. Остін, що заклав основи теорії мовних актів у своїх оксфордських лекціях другої половини 1950-х років, не дав поняттю

іллокутивного акту точного визначення. Він лише привів характерні приклади таких актів, як питання, відповідь, інформування, заповнення, попередження, призначення, критика і т. п., зазначивши, що в кожній мові існує своя номенклатура таких дій. Надалі в теорії мовних актів були виявлені характерні ознаки іллокутивного акта: від локутивного акта він відрізняється за ознакою інтенціональності, тобто пов'язаності з певною метою, наміром, а перлокутивний акту він протиставляється за ознакою конвенціональної, тобто по наявності певних правил, дія відповідно до яких автоматично забезпечує мовцеві успішне здійснення даного іллокутивного акту. Частина таких правил – це правила мови: у мовах світу існують спеціальні засоби, прямо чи опосередковано вказують на іллокутивну функцію мовного акту.²

Іллокуціон – це інформативний аспект мовленнєвого акту. Кожен мовленнєвий акт несе в собі якусь інформацію. Кажучи «Тут холодно», ми передаємо інформацію про те, що в місці, де було вимовлено це речення, холодно. Вигукуючи «Ой!», ми передаємо інформацію про те, що нам боляче або ми налякані. Передавати інформацію (іллокуціон) – не те саме, що видавати звук (локуціон). Коли хтось, наприклад, грюкає дверима, то теж видає якийсь звук, але той звук не несе в собі жодної інформації, якщо він здійснений без наміру цією дією щонебудь виразити. Перлокуціон – це аспект мовленнєвого акту, пов'язаний з очікуваннями певної реакції на передану інформацію. Коли адресант каже: «Тут холодно», – то очікує, наприклад, що адресат зачинить вікно. Вигукуючи «Ой!», можна сподіватися, що хтось прийде на допомогу. Якщо немає жодних очікувань, то й немає мовленнєвого акту. Ще Аристотель вважав, що цільова причина є основною серед чотирьох ним виведених причин, оскільки, без мети не відбувається жодна дія.

При такому розрізненні недопустимо вбачати в локутивному, іллокутивному та перлокутивному актах різні мовленнєві акти. Це лише різні аспекти одного і того ж самого мовлення. Коли хтось вишиває, то тримає в руці голку, тягне нитку, дивиться на полотно... Але це все є тим самим актом вишивання. Так само і в мові: видаючи звук, передаючи інформацію, очікуючи певної реакції, мовці творять один акт. На думку іншого співтворця теорії мовленнєвих актів – Джона Сьорля, локуціон складається з акту висловлювання (який відповідає Остіновим фонетичному та фатичному актам) та пропозиційного акту (який відповідає Остіновому ретичному акту).³ Пропозиційний акт включає в себе референцію та предикацію.

Перш за все, існує особливий клас пропозицій, прямо експлікують іллокутивну функцію висловлювання, яке проводиться за їх допомогою. Це так звані перформативні речення. Основу лексико-семан-

тичної структури цих пропозицій становить так зване іллокутивне дієслово, тобто дієслово, що належать до підкласу дієслів говоріння і містить у своєму лексичному значенні компоненти, що вказують на мету говоріння і ті чи інші умови здійснення мовної дії, наприклад «просити», «вітати», «запевняти», «обіцяти» і т. д.⁴ Однак наявність іллокутивного дієслова не є достатньою умовою для того, щоб пропозиція набула перформативності. Для цього необхідно також, щоб іллокутивне дієслово було ужите не для опису деякої ситуації, а для того, щоб прояснити, з якою мовленнєвою метою було воно вжите. Іншими словами, іллокутивне дієслово повинно вживатися перформативно (а не описово).

Отже, основною ознакою іллокутивного акту є його мета. При цьому мається на увазі не будь-яка мета, для досягнення якої ми здійснюємо мовленнєва дія, а тільки та, яка відповідно до нашого задуму повинна бути розпізнана адресатом. Тільки така відкрита для розпізнавання мета називається іллокутивною.

Найбільш відома універсальна класифікація іллокутивних актів побудована американським логіком і філософом Дж. Серліо.⁵ Базу цієї класифікації складає група ознак, які сам автор називає «напрямами відмінностей між іллокутивними актами». Найбільш істотними з них є:

- мета (наприклад, для повідомлення – відобразити стан справ у світі, для наказу – спонукати адресата до дії, для обіцянки – прийняти на себе зобов'язання, для поздоровлення – висловити певну емоцію говорити);

- напрям відповідності між висловлюванням і дійсністю (наприклад, у разі повідомлення висловлювання приводиться у відповідність з дійсністю, в разі наказу – навпаки, дійсність повинна бути приведена у відповідність з висловлюванням);

- внутрішній стан мовця (наприклад, при затвердженні – наявність у нього відповідної думки, при обіцянці – наміри, при проханні – бажання, за подяку – почуття вдячності);

- зв'язок мовного акту з позамовними законами або інститутами (наприклад, мовної акт призначення будь-кого своїм заступником, зазвичай оформляється у вигляді документа, передбачає існування певної організації, в рамках якої мовець повинен бути наділений відповідними повноваженнями, частиною яких він за допомогою даного мовленнєвого акту наділяє іншого члена цієї організації).⁶

Іллокутивна функція висловлення містить комплекс складників: мету мовленнєвого акту, психологічний стан мовця, кореляцію соціальних статусів продуцента та реципієнта, зв'язок висловлення із зацікавленнями адресанта, іллокутивну силу. Здійснення іллокутивного акту передбачає врахування заявлених показників.

Іллокутивна сила – це прагматичні можливості іллокутивних та перлокутивних актів, виразником яких є предикат, де закодовано інтенцію висловлення. Оскільки іллокутивна сила дієслова є ситуаційно зумовленою, то необхідною умовою для її ідентифікації є контекст. Зазначимо, що іллокутивна сила може бути виражена експліцитно, тобто за допомогою дієслова (причому іллокутивні дієслова в перформативній функції мають максимальний ступінь вияву іллокутивної сили висловлення).

Фраза «Я раджу, щоб аспіранти взяли участь у конференції» і «Я вимагаю, щоб аспіранти взяли участь у конференції» різняться насамперед за іллокутивною силою, оскільки дієслово «вимагати» має більший ступінь вияву інтенсивності дії, пов'язаної безпосередньо з його семантикою. Вибір мовцем іллокутивної сили залежить від очікуваного прагматичного ефекту мовлення. Якщо метою продуцента є лише інформування адресата, то в цьому випадку іллокутивна сила буде мінімальною.

Розуміння мовленнєвого акту забезпечує адекватну реакцію співрозмовника, передбачає правильну інтерпретацію його іллокутивної сили. Іллокутивна сила взаємодіє з пропозицією. Пропозиція характеризується умовами істинності, мовленнєвий акт – умовами успішності. В одних випадках для ефективності мовленнєвого акту потрібна певна ситуація, наприклад, наказ має силу тільки тоді, коли його висловлює людина з відповідними повноваженнями. В іншому випадку таке висловлення не є мовленнєвим актом.

Так, Дж. Остін запропонував обґрунтування мовознавчої перформативної теорії й першу класифікацію слів, які можуть набувати перформативного статусу. У своїй класифікації дослідник виходив з прагматики та семантики перформативних дієслів. У її основу він поклав п'ять класів ілокутивних дієслів (вердиктиви – **accuse, charge**; екзерситиви – **order, advise, appoint**; комісиви – **promise, guarantee**; бехабітиви – **thank, congratulate**; експозитиви – **I agree, I deny**)⁷, наблизивши ілокутивні функції мовленнєвих актів та перформативів.⁸ Порівнявши класифікацію Дж. Серля, який в основу типологічного опису поклав поняття ілокутивної функції, ілокутивної мети. Він виділяє такі групи перформативних дієслів: асертиви – **declare, state**; комісиви – **promise, commit, oblige**; директиви – **ask, order**; декларативи – **declare, announce, pronounce**; експресиви – **congratulate, thank, wish**.⁹ Тоді як виділені Ю. Апресяном групи перформативних дієслів націлені на семантичну та граматичну диференціацію перформативного висловлювання.

Ми пропонуємо розглянути стилістично забарвлені перформативні дієслова відповідно до їх функцій у мовленні, що дає нам можливість

виділити такі типи іллокутивних-перлокативних актів мовлення, що виражають: **довіру, недовіру, критику, вимогу, обурення, страх, докір, прохання, звинувачення, радість.**

1. Іллокутивна мета висловлювання виражена критикою і недовірою:

«Mon Dieu, Isabelle, must you always speak whatever is on your mind?»

Isabelle had heard this criticism all her life, but why should she hold her tongue? No one listened to her either way.

«Боже мій, Ізабель. вам обов'язково завжди казати все, що спадає на думку?»

Ізабель усе життя слухала таку критику, але чому вона мусила тримати язик за зубами? Однаково їй ніхто не слухав».

Адресат вживає французьке висловлювання «Mon Dieu», що дослівно перекладається «Господи». Раніше, вживання французьких виразів детермінувалося як показник високоосвіченості та інтелектуальності. Перекладач Дмитро Кожедуб адаптує висловлювання до українського читача, переклавши українським відповідником. Детермінантами мотиву і спонукання слів мовця зазвичай виступають дієслова, але в даному випадку французьке висловлювання стилістично забарвлене і несе не ознаку благородності і освіченості, а вказує на обурення і критику із боку мовця. В українському перекладі незбережена нотка докору і зверхності, із яким вихователька дівчачої школи зверталася до молодшої дівчини Ізабель.

2. Іллокутивна мета висловлювання виражена вимогою або наказом:

«You will stay here and be safe. We will speak of it no more. When have I ever been safe with you, Vianne?» Isabelle said, seeing hurt blossom in her sister's eyes».

«Хіба я колись була з тобою у безпеці, В'яні? – спитала ізабель, помітивши по очах сестри, що завдає їй біль».

Під час війни кожен думає про себе і своє життя. Дві сестри в романі дуже різні – старша В'яні вже одружена і ніколи не хотіла панькатися із молодшою сестрою Ізабель, коли їх покинув батько. Але роль старшої сестри відчутно і у стилістиці коротких впевнених фраз, а повторення модального дієслова «**will**» надає висловлюванню наказового тону. І тільки просте запитання молодшої сестри із навмисним звертанням в кінці може похитнути впевненість старшої.

Розуміння мовленнєвого акту забезпечує адекватну реакцію співрозмовника, передбачає правильну інтерпретацію його іллокутивної сили. Іллокутивна сила взаємодіє з пропозицією. Пропозиція характеризується умовами істинності, мовленнєвий акт – умовами успішності.

В одних випадках для ефективності мовленнєвого акту потрібна певна ситуація, наприклад, наказ має силу тільки тоді, коли його висловлює людина з відповідними повноваженнями. В іншому випадку таке висловлення не є мовленнєвим актом.

3. Іллокутивна мета висловлювання виражена наказом:

«Now! before I decide not to ignore you.» Inside, Isabelle was screaming in frustration. It took considerable effort to walk away from the sentry without saying anything.

«Швидко! Поки я не передумав». Усередині Ізабель усе кричало. Їй довелося зробити над собою зусилля, щоб піти геть, не сказавши нічого вартовому».

Розгляд мовлення як цілеспрямованої діяльності зумовлює зацікавлення тими одиницями комунікації, використання яких допомагає досягти певної мети, а відтак значущості набуває аналіз іллокуції як компонента мовленнєвого акту, що є виразником певної комунікативної інтенції. В оригіналі дієслово «ignore» має дещо сильнішу інтенцію, ніж в перекладі «не передумав». Український переклад звучить більш нейтрально і не несе зверхнього тону, із яким говорив вартовий у романі. Якщо розглянути наступне речення, в якому описуються емоції Ізабель, то все-таки можна сказати, що іллокутивна мета досягнута – Ізабел дійсно пішла геть, не встряваючи в дискусію із вартовим, що могла вартувати їй життя. Завдяки інформативній функції іллокутивного акту, дівчина зрозуміла, що у неї немає вибору, як сприйняти принизливий тон і скоритися.

4. Іллокутивна мета висловлювання виражена радістю, повагою або занепокоєнням:

«Madame Mauriac,» he said, rising quickly. «What a most pleasant surprise.» He came toward her. «What may I do for you?»

«Мадам Моріак, – сказав він, швидко підвівшись. – Яка приємна несподіванка. Він підійшов до неї. – Чим я можу вам допомогти?»

Безперервний зв'язок між іллокутивною функцією мовного акту і умовами його успішності дозволяє адресату мовного акту правильно розпізнати його іллокутивною функцію навіть тоді, коли якийсь з її істотних ознак не має спеціальних формальних показників у мовній структурі використовуваного висловлювання: відсутня інформація витягується з обставин комунікативної ситуації. В такому випадку відіграє велике значення невербальна комунікація, яка тісно пов'язана із метою висловлювання. Чоловік швидко підвівся, коли появилася мадам Моріак. Це може свідчити або про велику повагу і статус цієї жінки, або про її небажану присутність. Із продовження діалогу, ми дізнаємося, що жінка запитує про список вчителів-свреїв, які будуть

розстріляні, а так як вона сама вчителька, то переживає за їх долю. Така увага виражена висловом « яка приємна несподіванка» до вчителів під час війни може здатися дивною. Речення англійською **«What a most pleasant surprise»** у даному випадку виражає занепокоєння, що жінка може дізнатися про щось таємне, а про швидку перешкоду до цього свідчать швидкі рухи чоловіка, тобто його невербальна комунікація.

5. Іллюктивна мета висловлювання виражена страхом і розгубленістю:

Vianne felt tears sting her eyes. «I don't know what to do anymore. Antoine always took care of everything. The Wehrmacht and the Gestapo are more than I can handle».

«Сльози застелили очі В'янн. "– Я не знаю, що робити. Антуан завжди про все дбав. Вермахт і гестапо – це для мене занадто"».

Експресиви мають на меті висловити певний психологічний стан мовця (почуття вдячності, жалю, радості і т.ін.) в якості реакції на стан справ, що визначається у рамках пропозиції. Напрямок відповідності між висловлюванням і дійсністю для них не істотно, оскільки стан справ, що служить приводом для експресиви (те, з чим ми вітаємо, за що дякуємо або просимо вибачення тощо), складає не основний зміст, а передумову такого мовного акту – його пресупозиція.

Із висловлювання можна зрозуміти, що дівчина налякана і не знає, що робити. Страх, який навіював Вермахт та Гестапо, можна було відчутти в повітрі. Експресія висловлювання передається і психологічним станом мовця. Показником розгубленості і страху виступає і той фактор, що дівчина плаче і каже, що для неї це занадто. Перекладач досягнув мети висловлювання, передавши чітко як стан дівчини, так і мовленнєвий акт за допомогою граматики та синтаксису, а також зберіг стилістику висловлювання.

6. Іллюктивна мета висловлювання виражена докором:

«Isn't that just like you? You're worried enough to warn me, but not worried enough to stay with me. What you want is what really matters. Sophie and I can rot for all you care.»

«Це так у твоєму стилі. Ти турбуєшся так сильно, щоб застерігати мене, але недосить, щоб залишатися зі мною. Найважливіше те, чого хочеш ти. Ми з Софі можемо хоч згинутьи».

Іллюктивна функція висловлення містить комплекс складників: мету мовленнєвого акту, психологічний стан мовця, кореляцію соціальних статусів продуцента та реципієнта, зв'язок висловлення із зацікавленнями адресанта, іллюктивну силу. Ізабель як молодша сестра докоряє старший про її надмірні застереження, замість того, щоб піклу-

ватися про дочку та інших. Акт мовлення підсилюється експресією і констатацією, що про єдине за що хвилюється сестра це задоволення власних бажань. Чітко простежується зв'язок між метою адресата та постановкою висловлювання, де відбувається градація почуттів. Причиною таких різких слів може слугувати як бажання помсти, так і спонукання адресанта задуматися над власними вчинками. Ось чому так важливо розуміти причинно-наслідковий зв'язок іллокутивних-перлокутивних актів мовлення.

7. Іллокутивна мета висловлювання виражена обуренням і докором:

«Isn't it? Go to Paris. Have your fun but don't for one minute forget that you are abandoning your niece and me.» Vianne crossed her arms and glanced back at the man in her yard who was supervising the looting of her house. "With him"».

«Та невже? Їду у Париж, розважайся, але не щосекунди пам'ятай, що ти кидаєш свою небогу й мене. – В'янін озирнулася і поглянула на чоловіка, який спостерігав, як грабують її будинок. – Із ним».

Мовленнєві акти часто називають іллокутивними, так само як і дієслова-предикати в них. Це пов'язано з поняттям іллокутивної функції висловлення, що співвідноситься, з одного боку, з тією дією, «яку мовець здійснює» за допомогою висловлення; з іншого, – це «вираження комунікативної мети в процесі вимови певного акту», або іллокутивна мета.

Наша увага зосереджується на тому, що прагне висловити мовець з точки зору відношення позначених ситуацій до смислів, що охоплюються такими категоріями, як темпоральність, аспектуальність, таксис, модальність, суб'єкт, об'єкт, обумовленість (причина, мета) тощо.

Старша сестра докоряє молодшій, що та збирається покинути їх із молодим чоловіком-бунтарем. Гіперболізуючи ситуацію, В'янін хоче зупинити сестру і вживає дієслово **«abandon»** – **«покидати»**, щоб сестра передумала. Про недовіру до молодого обранця Ізабель із збоку сестри свідчать невербальні сигнали: **«вона схрестила руки і подивилася назад»**, а також коротке і незадоволене **«Із ним»**. У перекладі передано тільки одним словом «озирнувшись», що неповністю передає стан жінки.

8. Іллокутивна мета висловлювання виражена страхом і недовірою:

«He is eating with us? Tante Isabelle would have something to say about that. Before she left, she told me to never look him in the eye and to try not to be in the same room with him.»

«Він їстиме з нами? Тітоньці Ізабель це не сподобалося б. Перед від'їздом вона наказала ніколи не дивитися йому в очі й намагатися не залишатися із ним в одній кімнаті».

Характеристика мовленнєвих актів звичайно дається через зіставлення з пропозицією, тобто з смислом повідомлення, що лишається незмінним при його трансформаціях. Проте значення мовленнєвого акту не зводиться до значення пропозиційного смислу, що входить в нього, оскільки одна й та сама пропозиція може входити до різних мовленнєвих актів. Специфіка мовленнєвих актів нерідко пов'язується з правилами ввічливості, мовленнєвим етикетом.

Відчутна недовіра, яка педається запитанням-обуренням «Він їстиме з нами?» Іллокутивна сила висловлювання завжди містить інформативну ознаку. В наведеному вище прикладі йдеться про дивного капітана, якому ніхто недовіряв, а свідченням цього є емоційно забарвлені слова племінниці: «вона наказала ніколи не дивитися йому в очі й намагатися не залишатися із ним в одній кімнаті». Перекладачу вдалося передати недовіру і обурення, що робить переклад повним і адекватним.

9. Іллокутивна мета висловлювання виражена пропозицією, проханням і переконанням:

«And Isabelle, allow me to be an old man for a moment and to remind a young girl who is used to being impulsive that there can be none of that anymore. You know I am friends with your father – or I was until he showed his true colors – and I have heard stories about you for years. It is time for you to grow up and do as you are told. Always. Without exception. It is for your safety as much as ours.» It embarrassed Isabelle that he felt the need to say this to her, and in front of everyone. *«Of course».*

«І ще одне, Ізабель. Дозволь мені трохи побути старим і нагадати молодій дівчині, яка звикла діяти імпульсивно, що тепер це неприпустимо. Ти знаєш, я друг твого батька. Принаймі будь ним, доки він не показав свого справжнього обличчя. Час подорослішати і робити те, що тобі кажуть. Завжди. Без винятків. Це для твоєї ж і нашої безпеки».

Окремою групою вигуківих висловлень, що посідає певне місце в мовленнєвому етикеті, є висловлення з іллокутивною силою привітання. Використання цих одиниць у мовленнєвій комунікації пов'язане з додержанням максими симпатії принципу ввічливості, що регулює відносини між учасниками мовленнєвого спілкування. Ці формули в значній мірі, як і попередні, мають ритуалізований характер, що зумовлений не тільки мовленнєвими канонами, а й «правилами» життя, яке відбувається у багатоаспектному людському «вимірі». Вони стосуються не тільки привітання, але й таких ритуалізованих жанрів, як тости, подяки, співчуття, запрошення тощо.

Комунікативно-прагматичне значення вигуків визначається їхньою здатністю реалізувати конкретні іллокутивні функції, що відбивають інтенцію прагматичного суб'єкта. Слід відзначити, що вигукі є скла-

довими компонентами складних мовленнєвих актів і виражають додаткові прагматичні значення. Вони, модифікуючи інтенцію мовця, надають висловленню певних прагматичних значень.

Так, капітан в наведеному вище прикладі хоче завоювати довіру дівчини, тому використовує психологічний прийом поступового завоювання уваги. Іллокутивна сила із метою переконання досягається такими дієсловами як: «дозволь», « прошу», «час подорослішати». А стилістика коротких речень вказує на те, що мовець в художньому тексті хоче привернути увагу співрозмовника.

10. Іллокутивна мета висловлювання виражена радістю:

«Captain Ed Perkins, miss,» the bigger of the two men said. «And this here lout is Ian Trufford or some such name. He's Welsh. I'm a Yank. We're both damned happy to see you. We've been goin' half mad in this smallspace.»

«Капітан Ед Перкінс, міс, – сказав кремезніший чоловік. – А цей бевзь – Єн Траффорд чи яюсь так. Він валлієць. Я американець. Чорт забирай, які ми раді вас бачити! Ми вже почали дуріти в цій комірчині».

Комунікативно-прагматичне значення звертань визначається їхньою здатністю реалізувати конкретні іллокутивні функції, що відбивають інтенцію прагматичного суб'єкта. Слід відзначити, що вигуки є складовими компонентами складних мовленнєвих актів і виражають додаткові прагматичні значення. Вони, модифікуючи інтенцію мовця, надають висловленню певних прагматичних значень.

Їхнє прагматичне значення завжди контекстуально-обумовлене, тобто залежить від конкретного контексту чи конкретної ситуації їх вживання.

Висловлювання як оригінал, так і переклад емоційно забарвленні. Іллокутивна сила даних уривків вказує на радість мовця і має на меті донести радісне хвилювання співрозмовнику, що супроводжується експресивними висловами.

Отже, включення одиниць різних мовних рівнів в лексико-граматичний клас вигуків пов'язане з їх ресемантизацією і навіть з десемантизацією, висуненням на перший план комунікативної функції. Стаючи прагматично значущими, такі одиниці виступають як вигуківі висловлення і демонструють закономірності й особливості мовно-мовленнєвої взаємодії, урєальнюють триєдиний зв'язок між мовою, мовленням і мовленнєвою діяльністю.

Іллокутивна функція висловлення містить комплекс складників: мету мовленнєвого акту, психологічний стан мовця, кореляцію соціальних статусів продуцента та реципієнта, зв'язок висловлення із зацікавленнями адресанта, іллокутивну силу.

Оскільки іллокутивна сила дієслова є ситуативно зумовленою, то необхідною умовою для її ідентифікації є контекст. Зазначимо, що іллокутивна сила може бути виражена експліцитно, тобто за допомогою дієслова (причому іллокутивні дієслова в перформативній функції мають максимальний ступінь вияву іллокутивної сили висловлення). А безперервний зв'язок між іллокутивною функцією мовного акту і умовами його успішності дозволяє адресату мовного акту правильно розпізнати його іллокутивну функцію навіть тоді, коли якийсь з її істотних ознак не має спеціальних формальних показників у мовній структурі використовуваного висловлювання: відсутня інформація витягується з обставин комунікативної ситуації.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Цитується за: Медведева Л. М. О типах речевых актов / Медведева Л. М. // Вестник Харьковского университета. – Харьков, 1989. – № 339. – С. 42–46.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : [підручник] [Текст] / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с. Гончарова Н. В. Аксиологічна структура англomовного діалогічного дискурсу (на матеріалі художньої прози): Авторяд. дис. к. філолог. наук. – 2002.
3. Див. пос. 1.
4. Austin J. L. How to Do Things with Words / Austin J. L. – Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1962. – 166 p.
5. Searle J. R. Speech Acts: Essay in the Philosophy of Language / Searle J. R. – Cambridge : Cambridge University Press, 1970. – 306 p.
6. Bach K. Linguistic Communication and Speech Acts / Bach K., Harnish R. M. – Cambridge, L. : MIT, 1979. – 327 p.
7. Див. пос. 4.
8. Див. пос. 1.
9. Див. пос. 5.

© Головніова-Коппа О. О., Максимців М. В., 2017